

Откъс: Втора глава

„УВАЖАЕМА ГОСПОЖО Гаприндашвили!“

Тук, точно под удивителната, моливът пробива хартията и прави дупка вместо точка. Дядо ми вдига листа, замахва широко с длан и забърсва масата от трошите, които му пречат да се концентрира върху черновата. После за всеки случай подлага вестник отдолу и продължава. Аз си наливам още една водка и паля нова цигара. Правя се, че не забелязвам пълния с укор поглед, който ми хвърля дядо. Откакто спря цигарите, дядо стана пръв душманин на тютюнопушенето.

Израел удари в Газа. Това е заглавието най-горе на страницата от вестника. Ако съдя по новината, броят може да е от всеки ден през последните петдесетина години. Затова поглеждам датата. 10 април 2002. Виж ти. Наистина можеше да е от вчера. Дядо ми обича да събира вестници, когато някое събитие в тях го впечатли. Чат-пат им прави преглед и ако събитията вече не го впечатляват, вестниците отиват в печката. Напоследък печката гори все по-вестникарски.

„Ето че дойде време отново да Ви пиша, или както се казва понашему, да Ви драсна няколко реда. Получих Вашето писмо и го прочетох с най-голямо удоволствие“, пише дядо, а сякаш рисува буквите като йероглифи. Кеф му прави. Нищо, че е чернова, така са ги учили едно време – да пишат красиво. И да слагат запетайките там, където им е мястото. Нас също така ни учеха, но после се оказа, че тези умения не са кой знае колко важни, можело било и без тях. Други умения по се харчат напоследък.

Навън още не е мръкнало. Декемврийският вятър брули последните заскрежени листа от дърветата, завихря ги спираловидно, омесва ги с рехавия сняг и ги тупа в основите на кошерите, строени на поляната отсреща.

„От сърце се радвам, че сте добре със здравето, че внуците Ви растат и се развиват. Аз също не се оплаквам. Между впрочем, как е Вашият многоуважаван от мен президент Едуард Шеварднадзе – жив и здрав ли е? Ние, както вероятно сте разбрали, си имаме нов – и той комунист, и той бивш...“

Обича дядо ми да ги реди такива засукани. Буквите цепеници идилично пропукват в печката, а политическото му отплесване ми навява един спомен.

Седя на бордюра пред кръчма „Пловдив“ и пия бира от нащърбена халба. До мен седи малкият ми братовчед Чефо, пие швепс битер лимон от шишето и си подмята джамините в шепата. За който не знае – джамините са стъклен топчета на местен диалект. Идва от турското „джам“, което всеки в България знае какво значи. А седим на бордюра не защото няма свободни пейки отсреща в градинката. Седенето на бордюра е знак към ченгетата и леваците, означава горедолу следното: „Мога да си седя където си искам и изобщо не ми пука от вас, нещо да кажете?“. Бунт един вид. Като косата и брадата ми, които отглеждам с търпение и грижа. Сега е лято, братовчедчето ми е във ваканция и също си отглежда косица. За брада му е рано още и малко ми завижда, но няма как. А косата му ще я острижат на 14 септември вечерта. На 15-и трябва да е прилично подстриган, както е по наредбите.

До есента е далече, сега Стефан седи до мен на бордюра и от време на време нарочно изпуска джамините на тротоара, а докато се протяга да ги прибере, наднича под полите на минаващите

мадами. Когато се зададе нещо особено интересно, търкулва топчето и ми намига: „Я ми го подай!“. И аз какво да правя? Навеждам се, надничам, оценявам и му връщам сирийката, кафата, соденото или което там ми е подхвърлил.

Иначе не си говорим много-много. Седим, пием си питиетата и чакаме. Аз чакам да дойдат пичовете и да потегляме нагоре към Амфитеатъра. А той чака дядо да си вземе дозата. В смисъл – да си изпие ракията със салатата и да си ходят към махалата. Да, ама в кръчмата дядо не си пие ракията, а пие бира, пуши нервно и трепери от абстиненция.

Бил съм на 22, а Чефо - 11-годишен акселерат през 1986-а. В България тъкмо бяха въвели сух режим и в ресторантите (които тогава се наричаха заведения за обществено хранене) не се сервираше твърд алкохол до шест следобед. Дядо и аверите му открай време имаха табие – излизат в пет часа от работа, срещат се в кръчмата, пият по една ракия със салата (зелена, шопска, картофена с лук, печени чушки – според сезона), обсъждат международното положение и към седем се разотиват по къщите си. Сухият режим обаче им обърка навиците. От пет до шест има цял час, налагаше се да пият заместители, докато дойде ракия-таймът. Най-страшно ставаше към шест без десет, когато Софчето сервитьорката нареждаше пълните чаши по таблата и се вторачваше в часовника на стената. Чешитите от цялата кръчма също. В шест без пет над стенописите на Митьо Киров, Бояджана и Жоро Слона увисваше зловеща тишина – чуваше се само как капе чешмата в ламаринената мивка на бара. Точно в шест всички изпъшкваха като един: „Шесссс!!!“, и Софчето хукваше между масите. Първата ракия я попиваха буквално за секунди. И понеже Софчето не смогваше да удържи на темпото, повечето мъже си поръчваха направо двойни. Не знам знаете ли как изглеждат двеста милилитра жълтеникава гроздова във водна чаша... Така, вместо традиционното едно питие, дядо и аверите му тресваха поне по три. Плюс двете бири преди това – представяйте си... Целият град изглеждаше доста странно към осем вечерта.

Сухият режим беше въведен от нашенските комунисти по примера на Горбачов в братския Съветски съюз (въпросният Шеварднадзе по същото време му беше вицепрезидент или нещо такова, после стана президент на Грузия). Целта на режима беше да се намали алкохолизмът сред народонаселението. Толкова едновременно пияни мъже, както през 86-а, не съм виждал. „Аз да не би да ходя в заведенията за обществено хранене заради храната бе, майна?“, питаше риторично дядо, когато най-сетне станеше да си тръгва. И сам си отговаряше: „Нищо подобно! Аз ходя заради обществото!“. И потеглях с малкия.

Като се приберат в махалата оттатък Марица, дядо отива да се кара с баба, а Стефан остава на улицата да обере пичовете на джамини, докато мръкне съвсем. На триъгълника слагат само бели стотинки и той изкарва добри пари. Бизнес. И аз намазвах: черпеше ме, като се видим, биричка обикновено.

Освен комунистически и сух режим, по същото време имаше и режим на тока. Към десет кварталът потъва в тъмнина, Чефо се прибира и с баба и дядо вечерят на свещ, купена от баба след двучасово чакане на опашка пред бакалията, защото и свещите бяха дефицит. После дядо го учи да играе шах, а под светлината на свещта фигурите чертаят дълги, треперливи сенки по карираната дъска, сякаш са живи и мърдат. Стефан се научи да играе шах, аз така и не успях.

- Май стана шессс - казва дядо ми и поглежда над очилата си към стенния часовник.

Няма нужда да гледа, биологичният му хронометър е безотказно точен. Особено по това време на деня. По ирония на съдбата сухият режим създаде у дядо един непоклатим навик – никога да не пие преди шест вечерта. Отивам до печката и му сипвам в глинената чашка греяна ракия, добавям и лъжичка мед. И ракията, и медът са си негово производство. Той сръбва една глътка и млясва от кеф.

- Това е питие, не като твоята безлична водка - казва и пак взема молива.

Освен че е безлична, водката според дядо ми е съветска напитка, а това не е положително качество.

- Ти знаеш ли кой е изчислил, че добрата водка трябва да е точно 40 градуса? - питам.

- Кой?

- Дмитрий Иванович Менделеев. Лично. След дълги химически опити и изчисления.

- Маани го ти тоя Менделеев... И той съветский человек - хили се дядо ми.

Няма смисъл да го разубеждавам. Много добре знае кой е Менделеев, но се бързика.

„За новия ни президент – паживьом, увидем, както казват руснаците. Или понашему – трай, коньо, за зелена трева...”, пише дядо ми. Има предвид новоизбрания президент Първанов, червен по боя, която дядо признава върху великденските яйца, но по байраците – категорично не.

- Хм!... На руски тая поговорка сигурно много шик ще звучи - обаждам се.

- Карай да върви, лаф да става - отвръща той хладнокръвно.

Като напише черновата, ще дойде един негов комшия, бивш гимназиален даскал по руски език. Ще превеждат писмото, сърбайки дядовата ракия и замезвайки с туршията на даскала. Докато превеждат, ще се поскарат на политически теми, щото комшията си пада комунист, но до тежки разправи не няма да се стигне – и двамата зависят един от друг в ракиено-туршиен дискурс.

„Днес на гости ми дойде моят внук. Ще остане няколко дни, за Светлите празници. Ще поприказваме, ще поиграем шах. Той все така не иска да се жени, макар че отдавна му е време. Ала те, младите, напоследък...”

Това му е големият дерт на дядо. Примири се, че от мен шахматист не стана, но по въпроса за жененето няма лесно да ме остави. Не знам дали има връзка между шаха и семейния живот, обаче аз така и не можах да се науча да мисля в перспектива. Някак си е по-лесно да плуваш по течението, а около теб да се плиска разнообразна нежност.

Дядо ми е моето семейство и аз съм неговото.

Когато баба почина, той заряза града и се качи в старата къща на село. Завъди пчели и запроизвежда мед от родопски билки. Добре върви на пазара в града, аз му го пласирам. Преди няколко години намери (апропо – в списание „Паралели”) адреса на грузинката Нона Гаприндашвили, пет пъти световна шампионка по шахмат от времето на хардкор комунизма. Писа ѝ и тя взе, че му отговори. Оказа се окумуш баба. Оттогава между Родопите и Кавказ кръстосват писма – нашите играят шах по пощата. Един ход отнема две седмици, от дебюта до ендшпила минава кажи-речи година. Обаче това не ги притеснява. Покрай шаха си пишат и разни неща за живота. Споделят си, но винаги свръхвъзпитано. Никакво интимничене.

В стаята е топло и прозорецът се е изпотил. Забърсвам го с ръкав. Вече почти нищо не се вижда навън.

- Абе, дядо, как е резултатът? Лятос беше пет на нула за нея, има ли промяна? - пускам небрежно една стреличка.

Той ми мята хитър син поглед над цайсите и поглажда побелелия си, настръхнал мустак. С този мустак малко го докарва на Чарлз Бронсън. Знаем си номерата, но този път въобще не съм подозирал как ще ме засече.

- Като каза лятото, та се сетих... Как беше последната реколта? Биваше ли я?

Почти хлъцвам. Никак не съм подготвен за такава контраатака.

- Моля? – правя се на ударен, обаче не съм много убедителен. – Ааа, за цветята ли говориш?

- Така, така! За двуметровите мършави цветя без цветове до оградата в задния двор, дето миришат особено...

- Ами нищо, засега само опити правя...

- Така, така – присвива очи Чарлз Бронсън. – Гледах по телевизията за една царевична нива. Долу, към Петрич. Отстрани царевица, а в средата – цветя... Досуц като твоите, ама бая повече бяха...

Тц! Няма как, затварям си устата. Мислех, че хабер си няма какво сях и скубах през лятото, като му идвах на гости. Понякога човек е склонен да мисли най-близките си хора за будали.

- То е безвредно бе, дядо – обаждам се накрая. – И от цигарите, и от алкохола е по-безвредно. Освен това аз си сея само за лично ползване. Като едно време – нали самозадоволяване му викаха?

- Приказвай си ти, приказвай! – клати глава той. – Цар си на приказките!

- В най-скоро време ще я легализират, като в Холандия. Тогава ще засеем целия двор и ще правим кинти! Вервай ми! - пробутвам един царски мухабет аз, за да разведря обстановката.

[По същото време Симеон II беше министър-председател и големи надежди му възлагаше клетият народ, обаче той се изложи като кифладжия и се оказа най-обикновена пешка в оцапаните ръчички на бившите ченгета и разни техни креатури. Не знам дали е от въздуха, или от географското положение, но тук който и чужденец да дойде, много бързо се приспособява и почва да върши простотии като повечето от нас. За царя какво да говорим, той даже е роден в България. (Между другото, по този случай на всички ученици добавили по една единица към оценките и баба ми получила 7 в свидетелството си за шести клас.)]

Дядо ми мълчи и нещо мисли. Поглежда през прозореца. Там, по-черни от мрака, чернеят кошерите, строени като шахматни фигури преди първия ход. Започвах да се притеснявам, че скапахме вечерта с конопената тема, когато той се усмихна тънко, по неговия си начин, и каза:

- Майна, ти представяш ли си какъв мед ще носят пчелите тогава?

Мдааа... Какво можех да отговоря на подобна реплика? Нищо не можех да отговоря. Пич е старецът и това е положението. На мен се е метнал. Отпуснах се.

- Букет от горски билки и канабис, молиим! – провиква се гръмко дядо, чак стъклата на къщата задрънчават. Имитира продавач на пазара. Помълчава малко и добавя: – Абе, троши си главата, твоя си е...

После стисва здраво молива и се заема да довърши писмото: „Честита Коледа, уважаема госпожо Гаприндашвили! Поздравявам Ви за убедителната победа в последната ни партия! Желая крепко здраве и щастие на Вас, на прекрасното Ви семейство и на целия православен грузински народ! И понеже приближава Нова година – чудесен повод за едно ново начало, – този път ще предприема различна, по-агресивна тактика. Замислил съм нещо, но... всичко по реда си. И така, моят ход е: е2 – е4!“.

Отидох да нагледам гювеча във фурната. Почти готов беше.